

УДК 502.175 (477)

Безсонов Є. М. (Україна, Миколаїв)

ПЕРЕОРІЄНТАЦІЯ ОЦІНОЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Безперечним на сьогоднішній день є той факт, що загальний стан навколишнього природного середовища можна оцінити на рівні відмітки «погано». Докази останніх десятиліть про збільшення антропогенного навантаження на екологічні системи нашої країни викликають занепокоєність у зв'язку із зростанням просторових і часових екосистемних змін, які прямо позначаються на соціально-економічному розвитку самих людей. Сьогодні людство намагається будувати свої відносини з природою на тезі ООН про центральне місце потреб людини у процесі розвитку (1992, 2012). Однак, у тих же документах міжнародної спільноти задекларовано необхідність побудови гармонійних взаємовідносин між людиною і природою.

На вітчизняному рівні питання гармонії, ноосферної людини, мудрого управління, сталого використання природних ресурсів підняті такими вченими як Дорогунцов С.І. (2001), Трегобчук В.М. (2002), Добровольський В.В. (2012) та ін. Слід також відзначити, що на державному рівні соціально-економічним аспектам сталого розвитку приділено набагато більшу увагу, ніж екологічним. Хоча саме якість і кількість останніх визначає рівень розвитку суспільства та господарства.

Визначальним фактором реалізації на практиці положень сталого розвитку автор вважає якісно сформульоване поняття «екологічної безпеки» на офіційному рівні, коли першочерговими є інтереси природних систем. Проте, стаття 50 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» визначає її як «такий стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей». А у доповіді Інституту світових ресурсів в рамках програми ООН «Оцінка екосистем на порозі тисячоліття» (Дж. Алкамо та ін., 2005) екологічну безпеку визначають через «мінімальний рівень екологічних ресурсів (екологічно безпечний залишок), що забезпечує сталий потік екосистемних послуг». Обидва тлумачення визначають орієнтованість змісту цього поняття на людину – тобто антропоцентричний підхід до існування.

Вважаючи такий підхід некоректним, одним із основних шляхів вирішення екологічних проблем автором бачиться у переорієнтації пріоритетів при розподілі і використанні ресурсів від інтересів людини до інтересів інших, поряд живучих з нами, живих організмів.

Ми знаємо, що людина є одним із видів, чії адаптаційні властивості організму до дії зовнішнього негативного фактору є одними з найвищих. Іншими словами, сьогодні представник *Homo sapiens* може жити в більш забрудненому середовищі, ніж інші види без погіршення стану здоров'я. Однак відомо, що більшість граничних нормативів впливу на довкілля розраховані відповідно до положення про пріоритетну роль здоров'я людини у процесі розвитку, зорієнтовані на неї. Автор вважає, що саме такий підхід до нормування антропогенного навантаження викликає значну частку екологічних проблем на глобальному та регіональному рівнях. Слід додати, що 75% нормативів додатку №2 СанПін №4630-88 розроблені медичними інститутами.

Відтак, роль людини у біосфері бачиться наступною: при обґрунтуванні меж свого впливу на навколишнє середовище керуватися не власною стійкістю організму до дії негативного фактору, а екологічними характеристиками найбільш чутливого до нього компоненту довкілля. Такий підхід бачиться більш якісним, ніж сучасний нормативний, при плануванні і здійсненні будь-якої господарської діяльності людини.

Згідно з «Гранично-допустимі концентрації (ГДК) і орієнтовно безпечні рівні впливу (ОБРВ) забруднюючих речовин для води рибогосподарських водойм» (Москва, 1990), ГДК для нітратів складає 40 мг/дм³, а для нітритів – 0,08 мг/дм³. У той час як для річкових раків (*Astacus astacus*, *Astacus leptodactylus*), які є індикаторами чистих водойм і важливою ланкою у їх очищенні, верхня межа толерантності до цих речовин складає 20 мг/дм³ та 0,02 мг/дм³ відповідно (Пронина, Корягина, 2011). У повітряному середовищі схожа ситуація: на початку XXI століття у більшості областей Північної Америки та Європи почали зникати бджоли, що може значно відобразитися на зменшенні рівнів сільськогосподарського виробництва (ООН, 2011). Хоча люди в цих містах відчують себе добре, про що говорить ріст поселень.

Оцінка індексу екологічної безпеки екосистеми має бути переорієнтована на використання екологічних характеристик стенобіонтів, які є її складовими.